

Katarzyna Kochaniak

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

Kapitał regulacyjny sektora bankowego w Polsce na tle rozwiązań Bazylei III

1. Wprowadzenie

Skutki ostatniego kryzysu finansowego skłaniają do refleksji nad rolą i znaczeniem kapitału regulacyjnego w bankach. Obowiązujące dotychczas skomplikowane zasady określania jego składników oraz brak harmonizacji odliczeń w skali międzynarodowej przyczyniają się do nieprzejrzystości struktury kapitałowej i stwarzają warunki do jej nieujawniania. Okres ostatnich dwóch lat dowiódł, że odporność na sytuacje szokowe zależała przede wszystkim od zdolności do generowania zysków, skłonności do ich zatrzymywania, a także od wielkości posiadanych kapitałów akcyjnych. Były to jedyne komponenty funduszy własnych, których wpływ na stabilność i bezpieczeństwo banków pozytywnie zweryfikował ostatni kryzys. Inne spojrzenie Komitetu Bazylejskiego ds. Nadzoru Bankowego (BCBS) na dotychczasowe regulacje kapitałowe przyczyniło się do ich modyfikacji i wzbogacenia o nowe rozwiązania. Znalazły one wyraz w zmienionej definicji kapitału oraz następującym zestawie wskaźników, odnoszących się zarówno do funkcjonowania pojedynczych banków, jak i całych sektorów: Common Equity Tier 1, Tier 1, Total Capital, Capital Conservation Buffer, Countercyclical Capital Buffer, Leverage ratio.

Uważano, że wyznaczone w ten sposób ramy adekwatności kapitałowej pozwolą rozwiązać lub ograniczyć trzy współcześnie istotne problemy: niską jakość i wartość kapitałów regulacyjnych¹, niedostateczne zabezpieczenie nimi

¹ Osiągnięcie tego celu ma zapewnić: zaostrzenie kryteriów szacowania kapitału Tier 1, ujednolicenie pozycji pomniejszających składniki kapitału i podkreślenie szczególnego znaczenia kapitału powstałego z emisji akcji zwykłych.

ryzyka związanego z prowadzoną działalnością² oraz brak norm dla narastającego ryzyka systemowego³.

Celem pracy jest przybliżenie zaprezentowanych w Bazylei III zmian w zakresie kapitału regulacyjnego oraz ocena ich wpływu na sektor bankowy w Polsce. Na podstawie informacji liczbowych Urzędu Komisji Nadzoru Finansowego, Narodowego Banku Polskiego i Głównego Urzędu Statystycznego⁴ za lata 2005–2010 poszukiwano odpowiedzi na następujące pytania:

- Czy nowe regulacje przyczynią się do istotnej zmiany struktury funduszy własnych banków ogółem, komercyjnych i spółdzielczych?
- Czy podwyższenie granicznych poziomów współczynników adekwatności kapitałowej wymusi potrzebę zwiększenia kapitałów regulacyjnych badanych grup lub zmianę ich preferencji inwestycyjnych?
- Czy polski sektor bankowy potrzebuje współczynnika dźwigni jako miary dopełniającej wskaźniki adekwatności kapitałowej?
- Jakie będzie znaczenie antycyklicznego bufora kapitałowego dla dalszego rozwoju akcji kredytowej prowadzonej przez banki krajowe?

2. Nowa definicja kapitału regulacyjnego

Ostatni kryzys finansowy przyczynił się do weryfikacji opinii na temat dotychczasowej struktury kapitału regulacyjnego i przydatności poszczególnych jego elementów do pokrywania strat. W Bazylei III podkreślono znaczenie i rolę kapitału akcyjnego, nazwanego składnikiem najwyższej jakości⁵.

Nowy kapitał regulacyjny zdefiniowano jako sumę:

1) Tier 1 (*going-concern capital*) – kapitału służącego do pokrywania strat w warunkach utrzymywania przez bank wypłacalności; wyróżniono w nim:

² Ryzyka kontrahenta oraz produktu (np. produktów sekurytyzowanych, ekspozycji księgi handlowej).

³ Jego kontrolę ma umożliwić współczynnik dźwigni i bufor antycykliczny, a także wyższy kapitał regulacyjny systemowo ważnych banków.

⁴ *Bilans skonsolidowany monetarnych instytucji finansowych*, NBP, Warszawa 2011, www.nbp.pl; *Należności i zobowiązania banków*, NBP, Warszawa 2011, www.nbp.pl; *Monitoring banków 2005–2008*, GUS, Warszawa 2010; *Raport o sytuacji banków w 2007 roku*, UKNF, Warszawa 2008; *Raport o sytuacji banków w 2008 roku*, UKNF, Warszawa 2009; *Raport o sytuacji banków w 2009 roku*, UKNF, Warszawa 2010; *Sytuacja finansowa banków w 2005 r. Synteza*, KNB, Warszawa 2006; *Sytuacja finansowa banków w 2006 r. Synteza*, KNB, Warszawa 2007.

⁵ *Basel III: A Global Regulatory Framework for More Resilient Banks and Banking Systems*, BCBS, Basel 2010, www.bis.org.

– Common Equity Tier 1 (CET1), powstały w wyniku emisji akcji zwykłych, zatrzymania zysków oraz tworzenia rezerw,

– dodatkowy Tier 1, którego źródłem są emitowane przez banki instrumenty dłużne, opłacone i nieposiadające określonej daty zwrotu; za zgodą krajowej instytucji nadzoru mogą podlegać wykupowi, lecz po upływie co najmniej pięcioletniego okresu;

2) Tier 2 (gone-concern capital) – kapitału nabierającego znaczenia w wypadku utraty wypłacalności lub likwidacji banku. Tworzą go odpisy na rezerwy oraz pozostała część długu podporządkowanego, której nie zaliczono do dodatkowego Tier 1.

Zaproponowano także wprowadzenie tzw. instrumentu wczesnej interwencji, pozwalającego na szybkie i efektywne dokapitalizowanie banków w przypadku objęcia ich postępowaniem nadzorczym. Wyemitowane w okresach dobrej koniunktury dłużne papiery wartościowe podlegałyby zamianie na akcje w warunkach:

– istotnego pogorszenia sytuacji finansowej instytucji, potwierdzonego niskim poziomem współczynnika wypłacalności (np. Tier 1 ratio),

– ogłoszenia przez organ regulacyjny nasilenia ryzyka systemowego.

Możliwość pozyskania takiego kapitału warunkowego (*contingent capital*)⁶ oznaczałaby przeniesienie na wierzycieli odpowiedzialności za stabilizowanie banków podczas kryzysu.

Obowiązujące do tej pory pomniejszania Tier 1 i Tier 2 o część zaangażowań kapitałowych w instytucje finansowe, kredytowe, inne banki oraz zakłady ubezpieczeń rozszerzono na całkowitą ich wartość, przyjmując jednak stopniową implementację zmiany do 2018 r. Pozycje, których nie ujęto w nowym rachunku kapitału regulacyjnego, podlegają usunięciu do końca 2012 r.

Komitet Bazylejski podkreślił potrzebę udostępniania przez banki informacji na temat metodyki prowadzonych obliczeń, w celu zapewnienia ich jawności oraz przejrzystości.

Modyfikacji struktury kapitału regulacyjnego towarzyszyły również zmiany minimalnej jego wartości, którą wyznaczyły nowe graniczne poziomy wskaźników:

– Common Equity Tier 1: 4,5% (podwyższenie poziomu o 2,5 punktu procentowego wynikało z przypisania kapitałowi akcyjnemu szczególnej roli w zakresie absorbowania strat);

– Tier 1: 6% (jego wzrost był pochodną zmian w CET1).

⁶ *Commission Service Staff Working Document: Possible Further Changes to the Capital Requirements Directive*, EC, Brussels 2009, www.ec.europa.eu.

Wskaźnik odnoszący się do całkowitego kapitału (Tier 1 i Tier 2) pozostał na dotychczasowym 8-procentowym poziomie. Przyjęty okres dostosowawczy, trwający do końca 2014 r., ma ułatwić bankom stopniowe osiągnięcie nowych minimalnych wartości kapitałów regulacyjnych (zob. tabela 2).

Komitet Bazylejski dostrzegł potrzebę implementacji bardziej restrykcyjnych standardów dla systemowo ważnych banków. Ich oddziaływanie na sektor wymusza bowiem posiadanie większej zdolności do absorbowania strat. Regulacje te stanowią obecnie przedmiot analiz prowadzonych wspólnie z Radą Stabilności Finansowej.

3. Rola buforów kapitałowych

Uodpornienie pojedynczych instytucji oraz całych sektorów bankowych na ewentualne sytuacje kryzysowe wymagało opracowania następujących wskaźników⁷:

- ochronnego bufora kapitałowego (Capital Conservation Buffer),
- antycyklicznego bufora kapitałowego (Countercyclical Capital Buffer),

Wyznaczono za ich pomocą wartość dodatkowego kapitału regulacyjnego, zabezpieczającego zdolność banków do pokrywania strat w niekorzystnie zmieniającym się otoczeniu.

Ochronny bufor kapitałowy stanowił odpowiedź na liberalną politykę gospodarowania zyskami banków, wobec konieczności ich dokapitalizowania. Dowodziła ona przedkładania interesów beneficjentów płatności (akcjonariuszy oraz kadr zarządzających) ponad interesy pozostałych zainteresowanych grup, w tym deponentów.

Przyjęto, że bufor tworzony będzie w okresach dobrej koniunktury z kapitału najwyższej jakości do kwoty 2,5% wartości aktywów ważonych ryzykiem. Możliwość jego wykorzystania podczas kryzysu ma chronić banki przed znacznym obniżaniem ich współczynników wypłacalności. Odbudowę bufora w sytuacji normalizowania uwarunkowań makroekonomicznych zapewnia obowiązek zatrzymania zysku⁸, ograniczając tym samym możliwość wypłaty dywidend, premii oraz wykupu akcji. Instrument ten ma skutecznie zapobiegać redystrybucji bieżących wyników finansowych, w szczególności przez niedokapitalizowane podmioty. Jak wykazano w tabeli 1, o możliwości transferu zysku przesądza wskaźnik CET1. Im wyższa jego wartość, tym mniejszy na banku cięży

⁷ *Basel III: A Global Regulatory...*

⁸ Przyjęto także możliwość przeznaczania na ten cel wpłat dokonywanych przez akcjonariuszy.

obowiązek uzupełnienia bufora⁹. Ponieważ wskaźnik generuje dodatkowy ciężar kapitałowy, jego wprowadzanie następować będzie stopniowo do 2019 r. Zezwolono jednak krajowym instytucjom nadzoru na skrócenie okresu przejściowego, w przypadku wzmożonego tempa wzrostu akcji kredytowej w sektorze (zob. tabela 2). Warunkiem zasilenia bufora kapitałem jest wcześniejsze osiągnięcie przez bank minimalnych wartości wskaźników adekwatności kapitałowej.

Tabela 1. Zysk podlegający zatrzymaniu przy danym poziomie wskaźnika CET1

CET1 Ratio	Część zysku podlegająca zatrzymaniu w banku (w %)
do 5,125%	100
do 5,750%	80
do 6,375%	60
do 7,000%	40
powyżej 7,000%	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BCBS.

Bufor ochronny stanowi jedną z fundamentalnych zmian w opracowanych na nowo standardach, prowadząc do wzmocnienia dyscypliny kapitałowej i podwyższenia minimalnego poziomu współczynnika wypłacalności (tabela 2).

Ze względu na zmienne tempo rozwoju banków i trudności w jego stabilizowaniu, opracowano antycykliczny bufor kapitałowy¹⁰, którego zadaniem jest ograniczanie amplitudy wahań w podaży kredytów. Zasadność stosowania tego instrumentu tłumaczono negatywnym wpływem strat banków w okresie kryzysu na sektor oraz sferę realną. Pierwsze zaostrenie polityki kredytowej w Polsce, po długim okresie jej liberalizowania, wynikało głównie z niepewności co do przyszłej sytuacji gospodarczej oraz prognozowania wzrostu ryzyka kredytowego i obniżenia zwrotu z nowych portfeli. Limitowanie podaży kredytów spowodowało jednak pogłębienie załamania gospodarczego i przyrost nieregularnych należności w sektorze. Dostrzeżono zatem, że podjęcie próby zmniejszenia amplitudy wahań akcji kredytowej może pomóc w ograniczaniu nierównowagi systemu finansowego oraz w stabilizowaniu długookresowego wzrostu gospodarczego¹¹.

⁹ W przypadku instytucji kształtującej wskaźnik CET1 na poziomie równym 4,5% cały bieżący zysk netto podlega zatrzymaniu.

¹⁰ *Opinia NBP w sprawie dokumentu konsultacyjnego Komisji Europejskiej „Possible further changes to Capital requirements Directive”*, NBP, Warszawa 2010, www.nbp.pl; H. Hannoun, *The Basel III Capital Framework: A Decisive Breakthrough*, BIS, Hong Kong 2010, www.bis.org.pl.

¹¹ P. Angelini *et al.*, *Basel III: Long-term Impact on Economic Performance and Fluctuations*, BIS Working Papers No 338, Basel 2011; *Polski rynek finansowy w obliczu kryzysu finansowego w latach 2008–2009*, UKNF, Warszawa 2010.

Decyzję o wprowadzeniu antycyklicznego bufora kapitałowego pozostawiono krajowym instytucjom nadzorczym, wskazując jednak jego wartości graniczne (0–2,5% wartości aktywów ważonych ryzykiem). Implementację uzależniono od kształtowania się wybranej zmiennej makroekonomicznej, przy respektowaniu różnic w rozwoju poszczególnych sektorów bankowych. Komisja Europejska zaproponowała, by ocenę dynamiki wzrostu akcji kredytowej przeprowadzać na podstawie wartości wskaźnika kredyty/PKB. Wątpliwość budzi przydatność obrazu *ex post* analizowanego zjawiska do elastycznego reagowania na zmieniające się warunki ekonomiczne.

Wprowadzenie bufora oznacza objęcie nim wszystkich aktywnie działających w danym sektorze kredytodawców¹². W przypadku banków transgranicznych obligatoryjny poziom miernika określa średnia jego wartość na całym obszarze aktywności tych instytucji, ważona udziałami ekspozycji z poszczególnymi systemów.

Idea ograniczania cykliczności działalności kredytowej za pomocą bufora wydaje się niepozbawiona wad. Powstaje bowiem ryzyko transferu nowo budowanych portfeli do instytucji nieobjętych regulacją, ze względu na ciężące na bankach koszty gromadzenia i utrzymywania dodatkowego kapitału. Oznacza to niebezpieczeństwo rozprzestrzeniania ryzyka kredytowego w globalnym systemie finansowym i pełnienia przez banki roli pośredników w sprzedaży kredytów¹³. Wątpliwość budzi także sama konstrukcja bufora oparta na ekspozycjach ważonych ryzykiem¹⁴. Sprawia ona, że wartość miernika jest w nieznacznym stopniu kształtowana przez pozycje generujące ryzyko w warunkach kryzysowych, ze względu na przypisane im niskie procentowe wagi. Inwestowanie w nie będzie zatem stanowić sposób na ograniczanie wartości obowiązkowego bufora w bankach i nieponoszenie związanych z nim kosztów.

Pozytywnie należy ocenić delegowanie uprawnień do krajowych instytucji nadzoru w zakresie podejmowania decyzji o wprowadzeniu tego instrumentu. Ze względu na zróżnicowane poziomy rozwoju sektorów bankowych¹⁵ próba globalnego ich ograniczania negatywnie oddziaływałaby na wzrost gospodarczy krajów rozwijających się.

¹² Niezależnie od kraju pochodzenia kredytodawcy.

¹³ *Opinia NBP...*

¹⁴ *Ibidem.*

¹⁵ K. Kochaniak, *Uwarunkowania rozwoju rynku kredytów i pożyczek [w:] Wyzwania regulacyjne wobec doświadczeń globalnego kryzysu finansowego*, Oficyna Wydawnicza SGH w Warszawie, Warszawa 2011.

4. Współczynnik dźwigni jako uzupełnienie miar adekwatności kapitałowej

W okresie poprzedzającym kryzys obserwowano na świecie niepokojącą kumulację trzech tendencji: rosnącego zwrotu z kapitału, malejącej rentowności aktywów i względnej stabilizacji poziomów współczynników wypłacalności, którym towarzyszyła wysoka dynamika rozwoju banków. Spowodowana ona była zaangażowaniem m.in. w działalność kredytową, produkty sekurytyzowane oraz derywaty o wagach nieodzwierciedlających związanego z nimi rzeczywistego ryzyka w warunkach kryzysu. Systemy bankowe charakteryzowały się zatem:

- wzrostem ekspozycji na ryzyko, nieobjętej w pełni całkowitym wymogiem kapitałowym,
- niższą dynamiką wzrostu wyników finansowych niż aktywów i zobowiązań pozabilansowych,
- pomniejszaniem znaczenia kapitału własnego, prowadzącym do wzrostu jego rentowności.

Zjawiska te powiązane były ze skłonnością banków do ograniczania udziału kapitału własnego w pasywach.

Do zmodyfikowanego zestawu wskaźników dołączony został współczynnik dźwigni (*leverage ratio*)¹⁶, limitujący skłonność banków do nadmiernego lewarowania poprzez ujawnianie rzeczywistego stopnia pokrycia kapitałem własnym wszystkich ekspozycji. Ta prosta, niebazująca na ryzyku miara, wyraża relację kapitału regulacyjnego do aktywów i zobowiązań pozabilansowych. Urealnia wartości wskaźników adekwatności kapitałowej, dostrzegając w nich „ryzyko modelu” (błędne doboru wag), mogące prowadzić w sytuacji szokowej do załamania systemu bankowego. Współczynnik dźwigni opisano następującym wzorem¹⁷:

$$LR = \frac{\text{Tier 1}}{I},$$

gdzie:

- LR – współczynnik dźwigni,
- I – aktywa i zobowiązania pozabilansowe.

Do równania wprowadzono kapitał odpowiadający nowej definicji Tier 1 oraz zaangażowanie stanowiące łączną wartość aktywów i pozycji pozabilansowych¹⁸.

¹⁶ H. Hannoun, *op. cit.*

¹⁷ *Basel III: A Global Regulatory...*

¹⁸ Większości pozycji pozabilansowych przypisano 100-procentową wagę, przeliczając je na równoważniki aktywów.

Ujęcie zobowiązań warunkowych wynikało z ich silnego wpływu na lewarowanie w bankach. Komitet Bazylejski zalecił, aby instrumenty pochodne rejestrowano w kwotach uwzględniających ich przyszłe wartości, przy jednoczesnym zakazie stosowania nettingu, znosząc tym samym różnice we współczynnikach szacowanych zgodnie ze standardami GAAP i IFRS¹⁹.

Do końca 2012 r. dźwignia będzie przedmiotem monitoringu prowadzonego przez Komitet Bazylejski oraz Radę Stabilności Finansowej²⁰. Pozwoli on ocenić zasadność ewentualnego rozszerzenia kategorii kapitału (z CET1 do całkowitego kapitału regulacyjnego) oraz adekwatność założonego 3-procentowego poziomu miernika dla pełnego cyklu kredytowego i banków o zróżnicowanych modelach biznesowych. Dźwignia stanie się w pełni obowiązującą miarą nadzorczą w 2017 r. (tabela 2).

Tabela 2. Terminarz zmian w zakresie nowych standardów kapitałowych banków oraz wartości wskaźników (w %)

Wyszczególnienie	Rok								
	do 2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	
LR	monitоровany przez nadzór	stopniowo wprowadzany 1.01.2013–1.01.2017				obliczany	przeniesienie do filara I	filar I	
CET1	brak	3,500	4,000	4,500	4,500	4,500	4,500	4,500	
CCB	brak				0,625	1,250	1,875	2,500	
CET1+CCB	brak	3,500	4,000	4,500	5,125	5,750	6,375	7,000	
pomniejszenia Tier 1 ^a	brak		20	40	60	80	100	100	
Tier 1	brak	4,500	5,500	6,000	6,000	6,000	6,000	6,000	
TC	brak	8,000	8,000	8,000	8,000	8,000	8,000	8,000	
TC+CCB	brak	8,000	8,000	8,000	8,625	9,125	9,875	10,500	
CI ^b	brak	usuwane z kapitału przez 10 lat (począwszy od 1 stycznia 2013 r.)							

^a Kwoty przekraczające limity dla DTA, MSR i finansowe.

^b Zgodnie z nowymi regulacjami nie mogą być zaliczane do kapitału Tier 1 lub kapitału Tier 2. Objasnienia: LR – Leverage ratio; CET1 – Common Equity Tier 1 ratio; CCB – Capital Conservation Buffer; TC – Total Capital, CI – Capital Instruments.

Źródło: opracowanie własne na podstawie informacji BCBS.

¹⁹ Dźwignia liczona zgodnie z GAAP (*netting*) była wyraźnie niższa od dźwigni szacowanej według IFRS.

²⁰ *Results of the Comprehensive Quantitative Impact Study*, BIS, Basel 2010, www.bis.org.

5. Ocena skutków implementacji Bazylei III dla sektora bankowego w Polsce

Bazylea III zakłada zmiany w zakresie metodyki szacowania kapitałów regulacyjnych w bankach. Nowe standardy służą uodpornieniu sektora na ewentualne sytuacje kryzysowe, większa zdolność do absorbowania strat pozwala bowiem skutecznie zapobiegać przenoszeniu się wstrząsów do sfery realnej oraz ich powrotowi do banków²¹.

Obserwowane na świecie nieprawidłowości dotyczące adekwatności kapitałowej nie były identyfikowane w polskim sektorze lub ich natężenie pozostawało niewielkie. Analizę tendencji w zakresie wyposażenia kapitałowego podmiotów oraz ich ekspozycji na ryzyko przeprowadzono na podstawie zagregowanych danych liczbowych dla banków: ogółem, komercyjnych i spółdzielczych. Zbiorcze informacje uniemożliwiły zatem identyfikację jednostek, dla których implementacja nowych regulacji może stanowić istotny problem²².

W latach 2007–2010 fundusze własne polskiego sektora bankowego, grup banków komercyjnych i spółdzielczych cechował dominujący (ok. 90%) udział funduszy podstawowych. Wzrost ich wartości realizowany był głównie przez zatrzymywanie bieżących zysków, które wypracowano dzięki systematycznej poprawie uwarunkowań makroekonomicznych, trwającej do 2008 r. Dowodzi to braku zainteresowania w bankach pozyskiwaniem kapitałów z emisji hybrydowych instrumentów dłużnych lub o krótkoterminowym charakterze, których bezużyteczność potwierdził ostatni kryzys (rys. 1 i 2). Dominująca rola funduszy podstawowych pozwoliła założyć, że opracowana przez Komitet Bazylejski zmiana struktury kapitału regulacyjnego nie wpłynie istotnie na dotychczasowy udział najważniejszych jego składników.

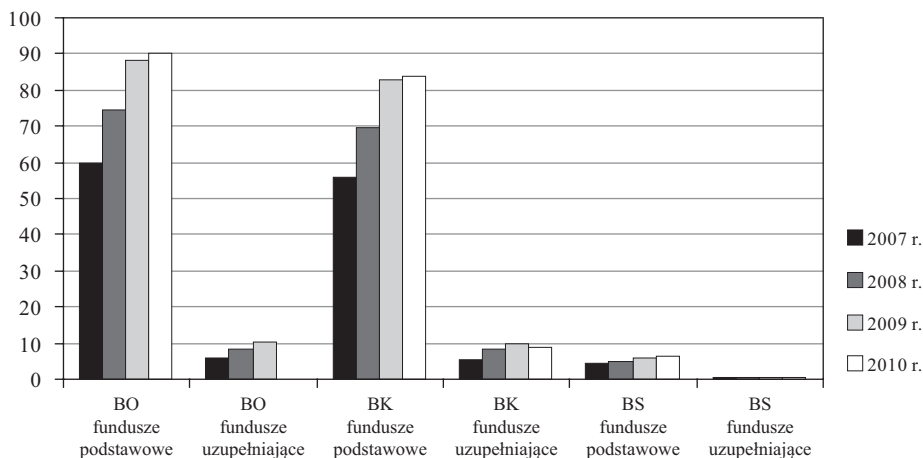
Bazylea III zmodyfikowała minimalne poziomy wskaźników CAR, które wraz z dodatkowym kapitałem w postaci ochronnego bufora wynoszą: dla Total Capital ratio – 10,5%, dla Tier 1 ratio – 7%.

Zdolność badanych grup banków do posiadania wartości funduszy własnych zgodnych z nowymi regulacjami potwierdziły ich przeciętne współczynniki wypłacalności. W 2010 r. wskaźniki adekwatności kapitałowej sektora bankowego w Polsce, oszacowane na podstawie całkowitych oraz podstawowych funduszy, kształtowały się na wyższych niż graniczne poziomach, stanowiąc odpowiednio: 13,9% i 12,6% (rys. 3 i 4). Osiągnięto je przede wszystkim przez zatrzymywanie wypracowanych zysków. Jedynym zagrożeniem wydaje się zatem

²¹ *Opinia NBP...*

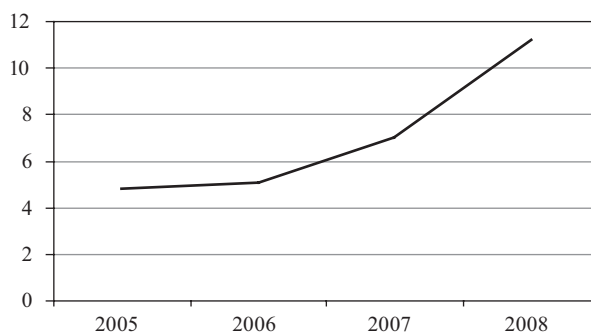
²² P. Dziekoński, *Nie każdy bank w Polsce ma tyle kapitału, aby spełnić nowe wymogi (informacja prasowa)*, Deloitte, Warszawa 2010.

ewentualne załamanie przyszłej kondycji sektora oraz gospodarki, skutkujące pogorszeniem wyników finansowych banków. Zmiana poziomów wskaźników CAR nie wymusi natomiast ani modyfikacji poziomów funduszy własnych, ani preferencji inwestycyjnych badanych grup.

Rys. 1. Wartość funduszy podstawowych i uzupełniających banków ogółem (BO), komercyjnych (BK) i spółdzielczych (BS) w Polsce w latach 2007–2010 (w mld zł)

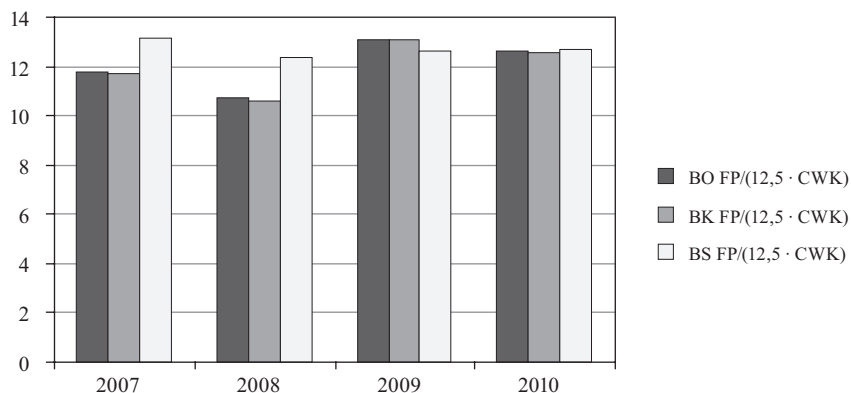
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UKNF.

Rys. 2. Zysk zatrzymany sektora bankowego za lata 2005–2008 (w mld zł)

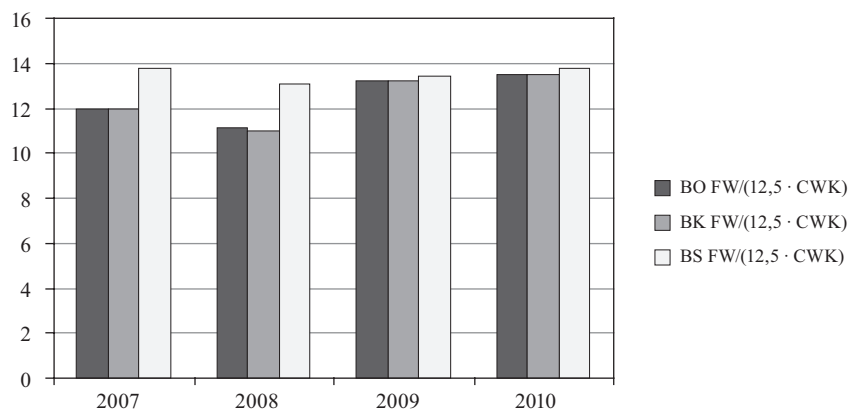
Brak danych za lata 2009 i 2010 spowodował skrócenie okresu badawczego.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UKNF.

Rys. 3. Wartości współczynnika wypłacalności (liczone na bazie funduszy podstawowych) dla banków ogółem (BO), komercyjnych (BK) i spółdzielczych (BS) w latach 2007–2010 (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UKNF i NBP.

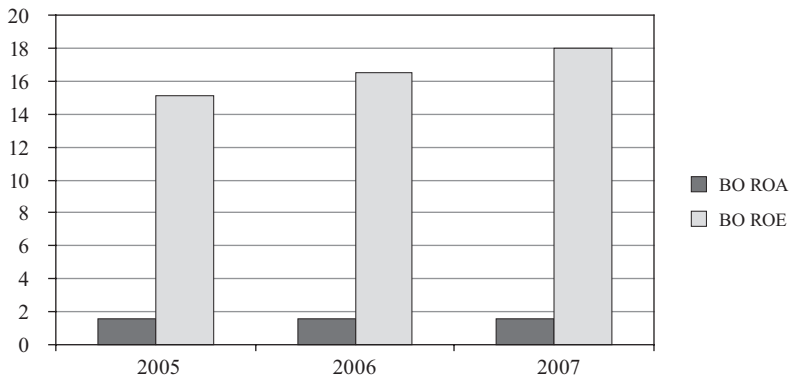

Rys. 4. Wartości współczynnika wypłacalności (liczone na bazie funduszy własnych) dla banków ogółem (BO), komercyjnych (BK) i spółdzielczych (BS) w latach 2007–2010 (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UKNF i NBP.

Potrzebę wprowadzenia współczynnika dźwigni potwierdziła obserwowana do 2007 r. skłonność sektora do nadmiernego lewarowania (rys. 5). Analiza zmienności rentowności aktywów oraz kapitału w okresie poprzedzającym kryzys wykazała wyraźne maksymalizowanie wartości miernika ROE, któremu towarzyszył spadek zwrotu z aktywów. Źródłem rentowności kapitału nie była zatem wyłącz-

nie zyskowość prowadzonych operacji, lecz także obniżający się jego udział w pasywach, wynoszący w 2007 r.: w grupie banków komercyjnych – 7%, w grupie banków spółdzielczych – 9%.

Rys. 5. Wartości wskaźników ROA i ROE dla sektora bankowego w Polsce w latach 2005–2007 (w %)

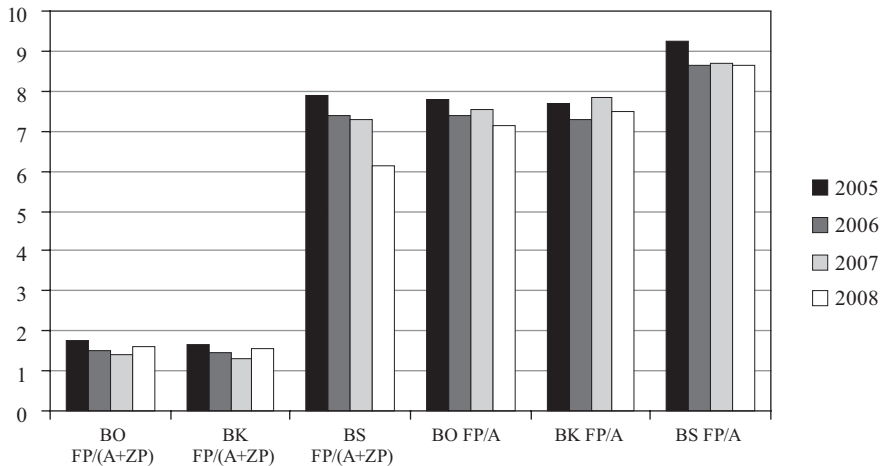
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Tendencja do nadmiernego lewarowania zakończyła się wraz z nastaniem kryzysu, gdyż pod wpływem zaleceń Komisji Nadzoru Finansowego i pogarszania się jakości portfeli kredytów podejmowano decyzje o zatrzymywaniu wypracowanych zysków²³.

Wątpliwość budzi jednak adekwatność 3-procentowego poziomu współczynnika dźwigni (rys. 6). W latach 2005–2008²⁴ aktywne zaangażowanie grupy banków komercyjnych w operacje pozabilansowe sprawiło, że jego przeciętna wartość wynosiła zaledwie 1,6%. Dużo wyższy średni jego poziom (7,5%), oszacowany wyłącznie na bazie aktywów grupy, potwierdził potrzebę ujęcia tych operacji w mierniku. Odminną sytuację zaobserwowano w przypadku banków spółdzielczych, które koncentrując się na rozbudowie portfela aktywów, posiadały 7,2-procentowy średni współczynnik dźwigni. Należy stwierdzić, że ze względu na 90-procentowy udział banków komercyjnych w sektorze, grupa banków ogółem nie zdoła osiągnąć założonego w Bazylei III poziomu miernika. Problemu nie rozwiąże rozszerzenie kategorii kapitału do całkowitych funduszy własnych, ze względu na nieznaczną wartość i uzupełniający charakter pozostałych skład-

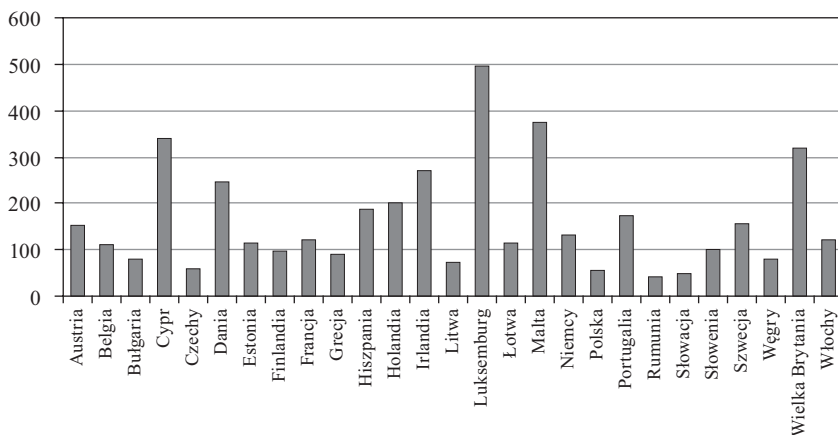
²³ W 2010 r. udział kapitału w sumie bilansowej grupy banków komercyjnych wynosił 8%, w przypadku zaś grupy banków spółdzielczych – 10%.

²⁴ Brak informacji na temat wartości pozycji pozabilansowych sektora bankowego i obu ujętych w analizie podgrup w latach 2009 i 2010 przyczynił się do zawężenia okresu badawczego.

Rys. 6. Wartości wskaźnika dźwigni dla banków ogółem (BO), komercyjnych (BK) i spółdzielczych (BS) w latach 2005–2008 (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UKNF.

Rys. 7. Wartości wskaźnika kredyty/PKB w 2009 r. dla krajów Unii Europejskiej (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Europejskiego Banku Centralnego.

ników. Różnice w poziomach dźwigni obu ujętych w badaniu podgrup skłaniają do stwierdzenia, że należy rozważyć jej dostosowanie do modeli biznesowych poszczególnych podmiotów.

Na podstawie rys. 7 można stwierdzić, że zasadne było pozostawienie krajowym instytucjom nadzoru decyzji w sprawie ewentualnego wprowadzenia antycyklicznego bufora kapitałowego. Ukazał on istotnie niższy poziom rozwoju

sektora bankowego w Polsce, mierzonego wartością wskaźnika kredyty/PKB, w porównaniu z innymi krajami Unii Europejskiej. Zastosowanie jednej, globalnej wartości bufora negatywnie oddziaływałoby zatem na przyszły wzrost gospodarczy. Z kolei niewykorzystanie w Polsce tego instrumentu zwolniłoby banki krajowe z obowiązku gromadzenia dodatkowego kapitału i ponoszenia jego kosztu. To zaś zachęciłoby instytucje kredytowe i banki zagraniczne do aktywizowania działalności, zwiększając konkurencję na rynku kredytów.

6. Podsumowanie

Zaprezentowane w pracy zmiany w zakresie kapitałów regulacyjnych banków odnoszą się zarówno do ich struktury, jak i wartości. Sprzyjają one poprawie bezpieczeństwa funkcjonowania pojedynczych instytucji, krajowych sektorów bankowych oraz systemu w ujęciu globalnym. Implementacji Bazylei III towarzyszy jednak wiele wątpliwości, dotyczących w szczególności:

- ograniczonej skuteczności przyjętych rozwiązań i ewentualnej ich modyfikacji, w sytuacji ponoszenia przez banki kosztów dostosowawczych. Przykładem nieprzemyślanej regulacji może być zezwolenie w okresie przedkryzysowym na podwyższanie kapitałów Tier 1 i Tier 2 hybrydowymi instrumentami dłużnymi, które zniesiono w 2010 r.²⁵ Krótkoterminowy charakter norm nadzorczych w trudnych do prognozowania warunkach negatywnie oddziaływałby na kondycję finansową sektora, zniechęcając do jego dalszego rozwoju;
- niebezpieczeństwa implementacji Bazylei III do części systemów bankowych, co prowadziłoby do transferu ryzyka z krajów respektujących nowe regulacje do państw pozostających przy dotychczasowych zasadach;
- konieczności przeszacowania struktury bilansów; problem ten dotyczy przede wszystkim instytucji kredytowych prowadzących działalność transgraniczną;
- wykorzystania antycyklicznego bufora kapitałowego w sposób ograniczający dalszy rozwój sektora i gospodarki;
- ewentualnej niechęci akcjonariuszy do inwestowania w akcje banków, ze względu na mniejszą ich zdolność do wypłacania dywidend.

Nowe rozwiązania kapitałowe ujęte w Bazylei III nie stanowią szczególnie trudnego problemu dla Polski. Zarówno struktura, jak i wartość zagregowanych funduszy własnych całego sektora, grupy banków komercyjnych i grupy banków spółdzielczych pozostają w zgodzie z nowymi uregulowaniami. Podkreślić

²⁵ Uchwała KNF z dnia 20 grudnia 2010 r. w sprawie innych pozycji bilansu zaliczanych do funduszy podstawowych banku, ich wysokości, zakresu i warunków ich zaliczania do funduszy podstawowych banku, UKNF, Warszawa 2010.

należy wysoką ich jakość, potwierdzoną dominującym (ok. 90%) udziałem funduszy podstawowych. Skłonność banków do lewarowania skutecznie ograniczają zatrzymywane zyski. Przeciętne poziomy współczynników wypłacalności badanych grup przekraczają nowe wartości graniczne, nie sprzyjając presji ich dokapitalizowania. Zakładając zatem względną stabilność przyszłych uwarunkowań makroekonomicznych, wprowadzane obecnie zmiany nie powinny generować znacznych kosztów dostosowawczych dla banków krajowych. Ryzyko modelu obecne we współczynniku wypłacalności potwierdza potrzebę implementacji wskaźnika dźwigni, zakładając jednak zróżnicowanie jego poziomu dla poszczególnych typów instytucji. Przyjęta obecnie wartość nie jest możliwa do osiągnięcia przez grupę banków komercyjnych bez istotnej redukcji jej zaangażowania w operacje pozabilansowe. W najbliższych latach antycykliczny bufor kapitałowy prawdopodobnie nie znajdzie zastosowania w polskim sektorze bankowym, ze względu na potrzebę jego dalszego rozwoju oraz wspierania przyszłego wzrostu gospodarczego kraju. Należy zauważyć, że zaprezentowany w pracy obraz sytuacji kapitałowej dotyczy wyłącznie trzech grup banków, nie dając podstaw do wnioskowania na temat ewentualnego występowania pojedynczych podmiotów niespełniających wymagań Bazylei III.

Literatura

- Angelini P. *et al.*, *Basel III: Long-term Impact on Economic Performance and Fluctuations*, BIS Working Papers No 338, Basel 2011.
- Banking structures*, ECB, Frankfurt 2010.
- Basel III: A Global Regulatory Framework for More Resilient Banks and Banking Systems*, BCBS, Basel 2010, www.bis.org.
- Bilans skonsolidowany monetarnych instytucji finansowych*, NBP, Warszawa 2011, www.nbp.pl.
- Commission Service Staff Working Document: Possible Further Changes to the Capital Requirements Directive*, EC, Brussels 2009, www.ec.europa.eu.
- Dziekoński P., *Nie każdy bank w Polsce ma tyle kapitału, aby spełnić nowe wymogi (informacja prasowa)*, Deloitte, Warszawa 2010.
- Hannoun H., *The Basel III Capital Framework: A Decisive Breakthrough*, BIS, Hong Kong 2010, www.bis.org.pl.
- Kochaniak K., *Uwarunkowania rozwoju rynku kredytów i pożyczek [w:] Wyzwania regulacyjne wobec doświadczeń globalnego kryzysu finansowego*, Oficyna Wydawnicza SGH w Warszawie, Warszawa 2011.
- Monitoring banków 2005–2008*, GUS, Warszawa 2010.
- Należności i zobowiązania banków*, NBP, Warszawa 2011, www.nbp.pl.
- Opinia NBP w sprawie dokumentu konsultacyjnego Komisji Europejskiej „Possible further changes to Capital requirements Directive”*, NBP, Warszawa 2010, www.nbp.pl.

- Polski rynek finansowy w obliczu kryzysu finansowego w latach 2008–2009*, UKNF, Warszawa 2010.
- Raport o sytuacji banków w 2007 roku*, UKNF, Warszawa 2008.
- Raport o sytuacji banków w 2008 roku*, UKNF, Warszawa 2009.
- Raport o sytuacji banków w 2009 roku*, UKNF, Warszawa 2010.
- Results of the Comprehensive Quantitative Impact Study*, BIS, Basel 2010, www.bis.org.
- Sytuacja finansowa banków w 2005 r. Synteza*, KNB, Warszawa 2006.
- Sytuacja finansowa banków w 2006 r. Synteza*, KNB, Warszawa 2007.
- Sytuacja na rynku kredytowym – wyniki ankiety do przewodniczących komitetów kredytowych, I–IV kwartał 2008*, NBP, Warszawa 2009.
- Sytuacja na rynku kredytowym – wyniki ankiety do przewodniczących komitetów kredytowych, I–IV kwartał 2009*, NBP, Warszawa 2010.
- Uchwała KNF z dnia 20 grudnia 2010 r. w sprawie innych pozycji bilansu zaliczanych do funduszy podstawowych banku, ich wysokości, zakresu i warunków ich zaliczania do funduszy podstawowych banku, UKNF, Warszawa 2010.

Regulatory Capital in the Polish Banking Sector in the Context of Basel III's Framework

The current crisis has verified the views on the present structure and bank capital regulatory requirements as well as the ability to absorb losses. The Basel Committee on Banking Supervision introduced changes to the regulations in force, which are set forth in Basel III. The paper presents changes to regulatory capital requirements, the strengths and weaknesses of the new regulations as well as the assessment of their impact on the Polish banking sector (banks in general, commercial and cooperative banks). The author presents the following statements: 1) the new regulations are likely to change the structure of bank equity funds (banks in general, commercial and cooperative banks) in Poland; 2) higher levels of capital adequacy ratios will force the examined entities to increase their regulatory capital or change their investment preferences; 3) the Polish banking sector requires introduction of the leverage ratio as an additional tool for measuring the capital adequacy ratio; 4) the anti-cyclical capital buffer is not likely to affect the further development of lending campaigns launched by domestic banks.

Katarzyna Kochaniak – doktor, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Wydział Finansów, Katedra Finansów.

Zainteresowania naukowo-badawcze: regulacyjne uwarunkowania działalności banków, metody ilościowe w badaniach efektywności działania banków, zarządzanie ryzykiem w bankach, adekwatność kapitałowa, polityka pieniężna.

e-mail: katarzyna.kochaniak@uek.krakow.pl